

NATIONAL AND UNIVERSAL IN GH. SINCAI'S CHRONICLE

NATIONAL ET UNIVERSEL DANS LA CHRONIQUE DE GH. SINCAI

NAȚIONAL ȘI UNIVERSAL ÎN HRONICA LUI GH. ȘINCAI

Ionela BURZ,

Școala Doctorală de Filologie,
Universitatea din Oradea

Abstract

The Romanians' Chronicles is a scholar analytical work where the document load influences the narration, its writing corresponding to a contemporary ending. His master work covers the entire Intra- and Extra- Carpathians area, a generally Romanian history, clearly going beyond the humanist historiography. Though, a great part of it is dedicated to the Antique and medieval history, the Chronicle is contemporary as spirit, by the projected vision on the Romanian history.

The Romanians' Chronicles is an impressive solid work made with judgment, with critical spirit, work where the statements are proved by the document authenticity.

All documents comprised in this compendium and known today but less known or unknown in Sincai's times stood at the grounds for issuing the first history of Romanians.

Résumé

La Chronique des Roumains représentent une œuvre analytique scientifique où la charge du document influence la narration, son écriture répondant à une finalité contemporaine. Son chef-d'œuvre couvre tout l'espace intra- et extra-Carpatiques, une histoire générale roumaine, en dépassant nettement l'historiographie humaniste. Bien que sa plupart soit consacrée à l'histoire antique et du Moyen Âge, la Chronique est contemporaine comme esprit, par la vision projetée sur l'histoire roumaine.

La Chronique des Roumains est une œuvre impressionnante, robuste, rédigée avec discernement, en esprit critique, œuvre où les affirmations sont certifiées par l'autenticité du document.

Tous les documents compris dans ce recueil et connus aujourd'hui, mais moins connus ou inconnus à l'époque de Sincai, sont à la base de l'élaboration de la première histoire des roumains.

Rezumat

Hronica românilor reprezintă o operă analitică savantă în care încărcătura de document influențează narațiunea, scrierea sa răspunzând unei finalități contemporane. Opera lui capitală acoperă întreg spațiul intra și extracarpatic, o istorie general românească, depășind net istoriografia umanistă. Deși în mare parte este consacrată istoriei antice și medievale, Hronica este contemporană ca spirit, prin viziunea proiectată asupra istoriei românești.

Hronica romanilor este o operă impresionantă, solidă, alcătuită cu discernământ, cu spirit critic, operă în care afirmațiile sunt probate de autenticitatea documentului.

Toate documentele cuprinse în această culegere și cunoscute astăzi, dar care în timpul lui Șincai erau mai puțin cunoscute sau necunoscute, au stat la baza întocmirii primei istorii a românilor.

Iluministul tipic al Transilvaniei, unul dintre cei mai de seamă care au marcat cultura românească prin complexitatea preocupărilor sale, Șincai ocupă un loc important în domeniul istoriografiei unde a creat o operă durabilă.

S-a născut în 1754 la Râciu de Câmpie, în județul Mureș, dintr-o familie de boieri făgărășeni, ajunși aici, în urma organizării regimentelor de graniță, din regiunea Șinca Veche.

Primii ani de studii îi face la Săbed, Șamșud și apoi la Colegiul reformat din Târgu Mureș. În educația lui Șincai, un loc de seamă îl ocupă Colegiul iezuit din Cluj și cel din Bistrița, condus de piariști, iar dintre profesorii de aici îl amintim pe Fridwalszky Janos, autorul unor importante lucrări privind romanitatea Daciei, prin publicarea inscripțiilor romane.

După terminarea studiilor la Blaj, rămâne o perioadă ca profesor la clasa de poezie și retorică, iar apoi, la recomandarea lui Grigorie Maior, a fost trimis la Roma, la Colegiul de Propagandă Fide, începând cu anul 1774. Aici stabilește legături cu cărturarii vremii, beneficiind de progresele pe care le face iluminismul catolic în această zonă a Europei. A făcut studii în arhive și biblioteci din dorința de a scrie o istorie a națiunii sale. Din această perioadă datează colecția lui de documente istorice pe baza cărora va elabora lucrarea în trei volume *Rerum Spectantium (Memoriile daco-românilor)*, trei volume de izvoare privind istoria românilor).

La Roma, a cercetat o vastă documentație clasică, bizantină și umanistă, istoriografia secolului al XVII-lea și al XVIII-lea, o atenție deosebită acordând dicționarelor și lexicoanelor timpului, fiind preocupat de autenticitatea izvorului folosit. Tot în această perioadă când studiază la Roma, Șincai ia contact cu istoriografia italiană, reprezentată în secolul al XVIII-lea de Ludovico Antonio Muratori, cu *Analele italiene*, din care se va inspira în scrierea operei sale în trei volume, structurată cronologic și care reprezintă genul de istorie savantă ilustrată și în opera istoricului italian. În opera lui Șincai putem observa calitățile unui istoric savant: spiritul de ordine, de riguroasă metodă, răbdarea investigării.

Obiectivele gândirii iluministe cum sunt: *încrederea în luminile rațiunii și în progres, lupta împotriva superstițiilor, pledoaria pentru toleranță, spiritul antifeudal și antiteologal, apărarea libertății individului, egalitatea între popoare, cunoașterea științifică bazată pe experiment, luminarea maselor* etc. sunt ilustrate în scrierile lui Gh. Șincai, atât în domeniul istoriei, cât și în celelalte domenii: lingvistic și pedagogic. Aceste obiective variază de la o țară la alta: în Anglia, principala formă de manifestare este în domeniul filosofiei, prin gândirea filosofică empiristă corelată cu aspecte politice în sistemele de guvernare; în Franța accentul cade pe ideea de libertate și egalitate, dar și pe cunoaștere; în Germania, Spania, țările din monarhia habsburgică, implicit țările române, accentul se pune pe emanciparea omului prin cultură, transmiterea de învățăminte practice care să instruiască individul pentru viața cotidiană.¹

În a doua parte a secolului al XVIII-lea, tendința spre *Aufklärung* a promovat pretutindeni scrierile de luminare a poporului. În Transilvania, aflată sub dominația Austro-Ungară, iluminismul european a început după Unirea cu Roma de la 1700, când se încheia etapa Evului mediu românesc susținut de calvinismul bisericii românești de tip oriental, saturat de sentimentul religios, care respingea orice formă de cultură laică, și începea o etapa nouă prin care li se oferea românilor prima și singura legătură directă cu lumea europeană.

Doctrina iluminismului românesc a constituit-o ideile Școlii ardelene, sistematizate în Transilvania între 1742-1791, finalizând cu *Supplex Libellus Valachorum*, iar în Moldova și Valachia, principate autonome sub suzeranitate turcească, ele au fost adoptate și aplicate după 1800. Putem spune că iluminismul românesc începe la 1700, odata cu Unirea bisericii cu Roma și durează până la Revoluția de la 1848.

În acest climat luminist a luat ființă în Transilvania mișcarea culturală progresistă *Școala ardeleană*. Reprezentanții săi, îndeosebi cei trei corifei: Samoil Clain, Gheorghe Șincai și Petru Maior erau conștienți că trebuiau să ridice la înălțimea unui „veac prealuminat” un popor rămas cu secole în urmă, în timp ce Occidentul avea de creat un public nou, din păturile populare, prin ridicarea lui la cultura existentă.

Școala ardeleană are un caracter național iluminist, atât prin conținutul revendicărilor sale, cât și prin sursele teoretice din care se inspiră. Caracterul național iluminist nu are aceleași particularități la toți reprezentanții săi, nici măcar în toate scrierile aceluiași autor, ci variază în funcție de personalitatea autorului și de evoluția lui socială.

¹ Romul Munteanu. *Cultura europeană în epoca luminilor*. București: Univers, 1974, p. 14-15

Învățați precum Thuman, Engel, Sulzer și Kopitar susțineau originea sud-dunăreană a românilor, aceștia fiind considerați niște pribegi.

Scopul Școlii ardeleni a fost să combată această teorie și să demonstreze prin argumente istorice și lingvistice originea latină a românilor.

În Transilvania, în secolul al XVIII-lea scrisul istoric devine pragmatic, mesajul istoriografic se cristalizează în prelungirea programului politic, influențând conștiința colectivă prin concepte cheie care susțin identitatea națională: neam, popor, român, roman, limbă, patrie.²

Scopul scrisului istoric în epoca luminilor era unul foarte clar: trezirea conștiinței naționale.

În acest context istorico-politic, când istoria devine un instrument de acțiune politică, Șincai scrie *Hronica românilor și a mai multor neamuri, încât au fost ele așa de amestecate cu românii, cât lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de cele ale altora nu se pot scrie pre înțeles, din mai multe mii de autori, în cursul a 34 de ani culeasă.*

Hronica impresionează prin numărul mare de izvoare folosite, în special surse străine existente în marile biblioteci ale lumii: Roma, Vatican, Viena, Buda, toate folosite pentru a demonstra originea latină a poporului român.

Spre deosebire de istoricii vremii care „nu cearcă să scrie adevărul, ci numai cum se înalțe pre un neam, ca se-i dobândească bunăvoința și se surpe pre altul”³, el nu se referă doar la români, ci analizează istoria lor în context cu celelalte națiuni existente în spațiul românesc.

Scrisul său istoric îndeamnă la luminare prin cunoașterea trecutului istoric, el însuși afirmând în *Hronică* „[...] tot scopul meu a fost și este ca în *Hronica* aceasta să adevereze acelea care sunt de lipsă spre înțelegerea și știința istoriei românilor.”⁴

Cercetarea istorică prin științe auxiliare, metodologiile și spiritul critic cunosc un avânt deosebit spre finele secolului al XVII-lea și debutul secolului al XVIII-lea. Ilustrative în acest sens sunt lucrările lui Voltaire *Remarques sur l'histoire, Catalogue des ecrivains du siecle de Louis XIV și Discours sur l'histoire de Charles XII* sau Mably cu lucrarea *De la maniere d'ecrire l'histoire*.⁵

Istoriografia în spațiul românesc cunoaște o infuzie de spirit critic și autenticitate ce caracterizează istoriografia modernă și dinspre istoriografia franceză în domeniul istoriei ecleziastice, ilustrată de Claude Fleury, care a fost tradus și adaptat de Samuil Micu.

În constituirea istoriografiei, un rol important l-a avut *Revoluția franceză* care a deschis accesul în arhivele publice și senioriale inaugurând o nouă epocă în istoria umanității.

În evoluția scrisului istoric universal un capitol semnificativ îl reprezintă istoriografia iluminismului, considerându-se că niciodată istoria nu a fost mai populară și atât de bine scrisă, într-un acord perfect cu ideile epocii.⁶ Aceste idei se bazează pe istoriografia de origine voltairiană, bazată pe rațiune și gust, combinând stilul literar cu gândirea rațională și critică.⁷

Intellectualii luminilor erau fascinați de viziunea filosofică a lui Voltaire și de calitățile literare ale discursului său istoric și critic la adresa puterii.

Istoriografia luminilor a încercat să creioneze legi care stabilesc periodizarea istoriei; prima încercare în acest sens aparținându-i lui Cellarius (Christoph Keller)⁸ care a împărțit istoria în: istoria antică, istoria evului mediu și istoria modernă, periodizare care în linii mari se respectă și astăzi. Putem concluziona că iluminismul nu a avut numai conștiința propriei epoci, ci și evoluția umanității de la antichitate la epoca modernă.

² Pompiliu Teodor, Laura Stanciu, Iacob Mârza . *Semantică politică iluministă în Transilvania (XVII-XIX)*. Glosar de termeni. Alba Iulia: Editura Aeternitas, 2002

³ Gh. Șincai . *Hronica românilor și a mai multor neamuri*. Bucuresti: Editura pentru Literatură, 1969, vol. I, p. 548

⁴ Gh. Șincai . *Hronica românilor și a mai multor neamuri*. Bucuresti: Editura pentru Literatură, 1969, vol. III, p. 283

⁵ Ibidem . p. 20

⁶ Ibidem. P. 21

⁷ Wallace K. Ferguson. *La Renaissance dans la pensée historique* . Paris : Payot & Rivages, 2008 , apud Pompiliu Teodor. *Introducere în istoria istoriografiei universale*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 111

⁸ Pompiliu Teodor. *Introducere în istoria istoriografiei universale*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 112; <http://www.scribub.com/istorie/ISTORIOGRAFIA-MODERNA93485.php>

Dacă în Europa apuseană Revoluția franceză separă iluminismul de perioada romantică, în Europa Central-orientală, care nu a cunoscut o revoluție democratică, iluminismul asimilează principiile enunțate în timpul revoluției. Putem sesiza două direcții majore în istoria filosofică: una care aducea o conștiință antropologică, unicitatea naturii umane care a determinat orientarea spre universal a istoriei, ca istorie a civilizației și alta spre istoriografia de origine germană ilustrată de Școala Göttingenului care pune accent pe epistemologie în interpretarea și reconstituirea trecutului. Ambele direcții sunt dominate de o viziune raționalistă, de spiritul laic ca și concepție metodologică.⁹ Orientarea spre universal se observă atât la Voltaire în *Essai sur les meurs et l'esprit de nation*, cât și în lucrările care apar în Anglia, *Universal History*, în Germania, *Allgemeine Weltgeschichte*.¹⁰

Ca și concepție, istoriografia iluministă are ca punct de plecare demersurile preiluminismului susținute în opere precum *Dicționarul istoric și critic* (1694) al lui Pierre Bayle și *Enciclopedia* (1751),¹¹ iar în spațiul german prin scrierile lui Leibniz care a manifestat un interes pentru istoria și limbile popoarelor din Europa răsăriteană, inclusiv a românilor.

În spațiul românesc, istoriografia preiluministă a fost reprezentată de Dimitrie Cantemir, istoriografia săsească de Iohann Filstich, cea maghiară de Samuel Köleseri, iar cea italiană de Lodovico Muratori, autorul unor colecții de surse narrative *Rerum italicarum scriptores* și *Antiquitates Italiae medii aevi*¹² care-l va inspira și pe Gh. Șincai să-și intituleze colecția de documente care vor sta la baza *Hronicii (Rerum spectantium....)*.

Astfel prin conținutul operelor tipărite în această perioadă, concepția și metoda practică duc spre scrieri de tip enciclopedic și anunță Epoca luminilor.

Gândirea istorică franceză s-a afirmat prin Rousseau care aduce în prim plan factorul popor, prin lucrările sale: *Discurs asupra originii inegalității dintre oameni* și *Contractul social*, pregătind astfel spiritul revoluției democratice.¹³

Istoriografia secolului XVIII pornește de la ideea ca istoria trebuie studiată pornind de la națiune, de la timpurile apropiate, mergând apoi spre timpurile îndepărtate. Cercetarea adevărilor oamenilor și evenimentelor se face pe baza documentelor și prin critica istorică.

Un exemplu pentru spiritul critic profesat în scrierile sale este Iohan Christian von Engel care s-a oprit și la istoria românilor prin lucrarea *Istoria Moldovei și Valahiei* publicată în 1804.¹⁴

În ceea ce privește istoria iluministă engleză și americană îi amintim pe David Hume, istoric și filosof care a scris *Istoria Angliei de la invazia lui Ceasar la Revoluția din 1688*, ultima parte apare sub titlul *Istoria Marii Britanii*; și pe William Robertson a cărui operă este dedicată istoriei Scoției (*Istoria Scoției*, 1795) care se întemeiază pe datele din arhivele din Edinburgh și British Museum, și *Istoria Americii* (1777) care tratează situația minorităților etnice.¹⁵

În Italia, personalitate remarcantă a istoriografiei iluministe este Pietro Giannone (1676-1748) autorul *Istoriei regatului civil de Napoli*, care a fost interzisă datorită nonconformismului ei.

Istoriografia iluministă rusă este reprezentată de V. N. Tatischev care a scris *Istoria Rusiei din cele mai vechi timpuri* și de Lomonosov cu *Istoria vechii Rusii*.

În acest context al istoriografiei universale, Gh. Șincai începe să scrie *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, operă reprezentativă pentru istoriografia iluministă.

⁹ Pompiliu Teodor. *Introducere în istoria istoriografiei universale*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 112; vezi și <http://www.scriitub.com/istorie/ISTORIOGRAFIA-MODERNA93485.php>

¹⁰ G. Lefebvre. *La naissance de l'historiographie moderne*. Paris, 1971, p. 27; vezi și <http://www.scriitub.com/istorie/ISTORIOGRAFIA-MODERNA93485.php>

¹¹ Ibidem. P. 39

¹² https://it.wikipedia.org/wiki/Ludovico_Antonio_Muratori; <http://www.scriitub.com/istorie/ISTORIOGRAFIA-MODERNA93485.php>

¹³ G. Lefebvre. *La naissance de l'historiographie moderne*. Paris, 1971, p. 27; vezi și <http://www.scriitub.com/istorie/ISTORIOGRAFIA-MODERNA93485.php>

¹⁴ P. Teodor Pompiliu Teodor. *Introducere în istoria istoriografiei universale*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 117; vezi și <http://www.scriitub.com/istorie/ISTORIOGRAFIA-MODERNA93485.php>

¹⁵ P. Teodor p. 120

Din punct de vedere istoriografic, iluminismul a avut o contribuție esențială în scrisului istoric universal, aducând o nouă viziune asupra istoriei prin raționalism și prin orientarea spre istoria civilizației pornind de la ideea unicității naturii umane.

Gh. Șincai este în istoriografia română autorul fundamentalei lucrări *Hronica românilor și a mai multor neamuri încât au fost ele așa de amestecate cu românii, cât lucrurile, întâmplările și faptele unora, fără de ale altora, nu se pot scrie pre înțeles, din mai multe mii de autori, în cursul de 34 de ani culeasă și după anii de la nașterea domnului nostru Is. Hs. alcătuită care se întemeiază pe colecția de izvoare *Rerum spectantium ad Universam gentem Daco-Romanam seu Valachicam*.*

Hronica se întemeiază pe colecția *Rerum spectantium*, tradusă acum în limba română și va constitui scheletul unei narațiuni istorice. Opera nu este terminată, oprindu-se la domnia Mariei Terezia.

Hronica sa reprezintă o operă analitică savantă în care încărcătura de document influențează narațiunea, scrierea sa răspunzând unei finalități contemporane. Șincai sondează adâncurile pentru a lumina odata cu originile neamului fenomenul politic contemporan. Opera lui capitală acoperă întreg spațiul intra și extracarpatic, o istorie general românească, depășind net istoriografia umanistă. Deși în mare parte este consacrată istoriei antice și medievale, *Hronica* este contemporană ca spirit, prin viziunea proiectată asupra istoriei românești.

Șincai a avut intenția, realizată numai parțial, să scrie istoria secolului al XVIII-lea. În opera sa totul se înlănțuie logic, evenimentele de istorie românească sunt privite în împrejurările istorice ale sud-estului european, adică naționalul este prezentat în context universal.

Istoria cuceririi romane, istoria permanenței în Dacia, luptele pentru apărarea civilizației europene purtate de Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, servesc drept prefață a epocii contemporane a secolului al XVIII-lea marcat de evidente semne ale civilizației și progresului. Bogăția de idei iluministe, spiritul critic, polemic, subordonate scopurilor naționale, se asociază cu noianul documentar, evidențiind o dată în plus în cultura noastră istorică funcția națională și socială pe care Șincai o atribuie istoriei.

Hronica romanilor este o operă impresionantă, solidă, alcătuită cu discernământ, cu spirit critic, operă în care afirmațiile sunt probate de autenticitatea documentului. Opera lui este aceea a unui istoric savant, atașat spiritului istoriografiei secolului al XVII-lea, care a cunoscut creațiile unor personalități ca Jean Mabillon, Louis Sébastien Tillemont și, la limita dintre secolele XVII și XVIII, pe a lui Ludovico Antonio Muratori.¹⁶

Concepția lui istorică este iluministă, explicația istorică evidențiind trăsăturile esențiale ale curentului, metodologia persistă încă în sferile școlii savante, apropiindu-se mai mult de istoriografia luminilor germane, de istoria lui Engel.

Șincai, printr-o vastă documentare istoriografică, a alcătuit prima colecție de documente privind istoria românilor și cea mai monumentală construcție istorică românească de până atunci.¹⁷

Hronica românilor și a mai multor neamuri, operă istorică de sinteză, este rodul unei activități de informare și culegere de texte de aproape patru decenii și a fost scrisă într-o perioadă când în cercetările istorice din Europa, critica și valorificarea izvoarelor se bazează din ce în ce mai mult pe rezultatele disciplinelor auxiliare ale istoriei.¹⁸

Metoda de cercetare empirică aplicată în domeniul istoriografiei a atras în sfera izvoarelor istorice, pe lângă izvoarele narative care predominau aproape în exclusivitate, noi surse de informare și de verificare critică a informațiilor, în special a documentelor de arhivă, iar culegerea, verificarea autenticității, a provenienței și critica acestora a avut ca rezultat teoretizarea cunoștințelor legate de cercetarea izvoarelor.¹⁹

¹⁶ Pompiliu Teodor. *Introducere în istoria istoriografiei din România*. Cluj-Napoca: Editura Accent, 2002, p. 96

¹⁷ D. Ghișe, P. Teodor. *Gh. Șincai – Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*. București: Editura Științifică, 1964, p. 16

¹⁸ Gh. Șincai. *Hronica românilor*. București: Editura pentru Literatură, 1967, vol I, prefață

¹⁹ A. KISS.. *Gheorghe Șincai și științele fundamentale ale istoriei*. În: *Revista arhivelor*, an L, vol. XXXV, nr. 2, p. 260

În perioada în care Șincai a început să adune izvoarele pentru Hronică, cercetările istorice se axau pe documentele păstrate în arhive, iar activitatea de culegere și publicare de documente era concretizată în ediții, folosite apoi de istorici. Edificatoare în acest sens este lucrarea *Nouveau traité de diplomatie* apărută cu un deceniu înainte ca istoriograful român să-și înceapă cercetările la Hronică. Pe lângă activitățile arheografice concretizate în ediții de documente, existau și situații când documentele culese, din diferite motive, nu au putut fi tipărite, ci erau constituite în colecții de documente în volume manuscrise, care puteau intra în circuitul cercetărilor științifice, sau erau tipărite la mult timp după copierea lor, surse pe care le-a folosit și Gh. Șincai în Hronică.

În anul 1775 când Șincai a început la Roma să adune izvoare istorice pentru Hronică, în Transilvania se cunoștea lucrarea lui Georg Jeremias Haner, *Königliche Siebenbürgen*, apărută la Erlangen în 1765 și în care erau publicate și documente. Tot în această perioadă, când Șincai era la Roma, își adună colecția de izvoare privind istoria Transilvaniei și J. Benkö, iar în 1778 publică lucrarea *Transsilvania*, în care sunt publicate și documente.

În centrele în care Șincai și-a adunat izvoarele în afara Transilvaniei, Roma, Viena, Buda, Pesta a avut contacte cu discipline auxiliare istoriei, în special cu arheografia.

În Hronică, atât în titlul propriu-zis, cât și în structura sa cronologică putem sesiza unele reminiscențe ale stilului istoric vechi folosit de cronicari, dar și cercetarea istorică nouă prin folosirea critică a unui număr mare de izvoare nu doar narrative, ci și o mulțime de documente.²⁰ Șincai însuși a alcătuit o colecție de izvoare rămasă în manuscris și care a stat la baza Hronicii. Prima colecție, așa cum apare pe foaia de titlu a primului tom, se intitulează *Notata ex variis Authoribus per G. Gabrielem Sinkay Ordinés S. Basilii M., Transylvanum, Anno 1775, Tom I²¹* și cuprinde texte copiate din diferiți autori sau chiar copii de pe documente, fără un criteriu precis în privința succesiunii acestor texte.

Cea de-a doua colecție de documente *Rerum spectantium ad universam gentem Daco-Romanum seu Valachi cum summaria collectio ex diversis authoribus facta a Georgio Sinkai de eadem secundum ordinem chronologicum*²² cuprinde 27 caiete manuscrise din care lipsește tomul 14, probabil s-a rătăcit sau este o eroare de numerotare. Aceasta este colecția de izvoare, întocmită sistematic de Șincai pentru Hronică, după cum o numește chiar el „*Culegerea mea cea mare*”²³, cuprinde și textele transcrise inițial în prima colecție (*Notata*), recopiate în această a doua colecție, însă acum informațiile sunt organizate cronologic.

Cele 27 de tomuri (fascicule) care constituie colecția *Notata*, legate în trei volume, conțin izvoarele adunate și copiate de Șincai la Roma și la Viena, între anii 1775-1780. Din informațiile care apar pe prima filă a tomului întâi, folosit drept copertă, Șincai a început să-și transcrie izvoarele pentru Hronică în 1775, când se afla la studii la Roma, transcriind aici tomurile I-XVIII inclusiv, iar la Viena tomurile XIX-XXVII, în anul 1780. Fiecare tom cuprinde texte dintr-un singur sau mai mulți autori, manuscrise, făcându-se trimiterea exactă la izvorul folosit. Atunci când într-un tom au fost copiate texte din mai multe lucrări, de obicei pe pagina a doua a copertei, se indică autorul și titlul fiecărei lucrări din care au fost transcrise textele, cu indicarea filei din tom la care începe transcrierea din lucrarea respectivă²⁴.

La Roma, cu ajutorul lui Ștefan Borgia, Șincai ajunge bibliotecar al Colegiului de propagandă Fidea și obține permisiunea să consulte și unele cărți interzise, pentru a putea scrie istoria românilor. El a cercetat bibliotecile: Vaticana, Sopra la Minerva, Biblioteca ad Aracelli,

²⁰ P. TEODOR. *Evoluția gândirii istorice românești*. Cluj, 1970, p. XXVII-XXXIV și 63-65.

²¹ *Notata ex variis authoribus per G. Gabrielem Sinkay ordinis S. Basilii M. Transylvanum*. Anul 1775, vol. I-III (tom I-XXVII.) Ms. la Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj, secția Manuscrise, nr. 545-547.; M.Tomus *Gh. Șincai: Viața și opera*, p. 26-29.

²² *Rerum spectantium ad universam gentem Daco-Romanum seu Valachi cum summaria collectio ex diversis authoribus facta a Georgio Sinkai de eadem secundum ordinem chronologicum*. Tom I-III.) Ms. La Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj, secția Manuscrise, nr. 461-463; Gh. Șincai. *Învățătură firească*. p 21-29

²³ *Hronica*, tom I, p. 392

²⁴ M Tomus *G. Șincai: Viața și opera*, p 28-29

Biblioteca Benedictină și Biblioteca Colegiului de Propagandă Fide²⁵ din care obține acele izvoare privind latinitatea și vechimea poporului român; nu există informații din care să reiasă că ar fi consultat și arhivele, unde accesul era condiționat de o serie de factori. Trebuie să ținem cont și de faptul că pentru primii ani ai *Hronicii* nici nu există documente, singura sursă de informare fiind izvoarele istorice.

Izvoarele adunate și transcrise de Șincai din colecțiile existente în bibliotecile Romei apar și în prezent în creștomatiile privind istoria universală și istoria poporului român. Dintre izvoarele publicate, din care Șincai transcrie o serie de documente privind istoria românilor și care atestă atenția lui îndreptată și spre documente, menționăm colecția de documente polone editate de Mathias Dogiel.²⁶ La Roma, Șincai copiază direct de pe manuscrise chiar și unele izvoare epigrafice, cum ar fi manuscrisul privind inscripțiile dacice, obținut de la prietenul său Stefano Borgia sau epistola lui Ioan Pastritius despre bulgari, primită de la profesorul său de limbă greacă, Raphaele Vernazachio.²⁷

Dacă în cele 18 tomuri copiate la Roma până în 1779, atenția lui Șincai este axată pe lucrări privind istoria Imperiului Roman și bizantin, a bisericilor creștine, informații din istoria veche sau medie timpurie, la Viena, atenția lui se îndreaptă spre izvoarele interne din epoca feudală, legate de istoria românilor. În primul tom transcris la Viena apar părți copiate din Balthasarus Valterus²⁸ privind istoria țărilor românești, iar în al doilea *Historia Princilor Tiării Romanesci* sau *Cronica bălăcenească*, copiată de Vasile Vlad de pe exemplarul pe care-l avea transcris Samuil Micu încă din 1770.²⁹

Prima etapă a culegerii de izvoare, cele 27 de tomuri culese la Roma și la Viena, care au stat la baza *Hronicii*, se încheie odată cu plecarea de la Viena.

În anii următori, activitatea lui Șincai se îndreaptă spre redactarea *Hronicii* și întocmirea colecției de izvoare care au stat la baza acesteia după criteriul cronologic, acestea putând fi considerate drept corpusul de izvoare al *Hronicii*.

În 1780 Șincai se întoarce la Blaj și începe redactarea *Hronicii* și a izvoarelor acesteia în ordine cronologică. A transcris tot materialul adunat la Roma și la Viena în corpusul intitulat *Rerum spectantium*.

Unii cercetători relevă influența operei lui Muratori asupra lui Șincai, îndeosebi în stăruința adunării izvoarelor privitoare la neamul său.³⁰ Pe lângă această influență, putem sesiza și influența colecțiilor de documente, din care a și folosit o parte în opera sa, aparținând membrilor școlii de istorici iezuiți, dar și corpusurile de documente aparținând unor istorici contemporani cu care avea contact personal. Era un trend în această perioadă ca istoricii să alcătuiască corpusuri de documente privind istoria neamului.

Șincai nu și-a întocmit colecția sistematică de izvoare doar pentru *Hronică*, pentru documentare proprie. *Rerum spectantium* a fost concepută cu un scop precis: să fie colecția de izvoare a *Hronicii*, dar și să poată fi consultată de cititorii acesteia, adică parte integrantă a unei lucrări de istorie, fapt ce rezultă din trimiterile pe care le face în *Hronică*: „[...] *îl poți ceti în Culegerea mea cea mare;*”³¹ „[...] și le-am însemnat în al treilea tom al scrisorilor mele celor mari, unde *îl poți ceti pe larg, că eu aci nu-l mai scriu, pentru lungimea lui [...]*,”³² „*Diplomatul îl poți ceti întreg în scrisorile mele, ale lui Gheorghe Șincai, cele mari la anul 1600.*”³³

²⁵ Angela Mureșan. *Scurtă privire asupra corpusului de documente al lui Gheorghe Șincai*. În: Apulum, vol. XI, 1973, p.784

²⁶ Notata tom XVIII, MSS 546

²⁷ Notata tom VI, MSS 545

²⁸ Notata tom XIX

²⁹ Notata XX

³⁰ Gh. Șincai. *Învățătură firească*. Prefața de Pompiliu Teodor, p. 63-64

³¹ Gh. Șincai. *Hronica* vol. I, anul 1230, p. 392

³² Gh. Șincai. *Hronica* vol. II, p. 365

³³ Gh. Șincai. *Hronica* vol. II, p. 373

Cu aceste trei volume pleacă la Buda, oprindu-se la Oradea unde stabilește noi legături cu intelectualii vremii, cum sunt Tertina care-i dă o scrisoare de recomandare către Kovachich, arhivarul *Muzeului diplomatic, juridic și istoric* care-i va facilita accesul la colecții de izvoare, în special documente care îi sunt utile pentru *Hronică*, existente atât în colecțiile muzeului, dar și în colecțiile Bibliotecii Universitare din Pesta și ale Bibliotecii Naționale Szechenyi.³⁴

La Buda va începe o nouă etapă a structurării colecției de izvoare, prin completarea corpusului întocmit până atunci, cu documente inedite și izvoare narative interne, în mare parte rămase în manuscris. La anii pentru care a mai găsit informații noi, aflate după întocmirea volumului respectiv, Șincai a scris textele noi, în completare, pe coloanele exterioare ale filei, rămase inițial nescrise. Pentru Șincai, această completare a izvoarelor a fost o preocupare permanentă. Reușește în această ultimă perioadă când apare documentul ca izvor istoric să-și completeze informațiile nu numai cu izvoare narative, ci și cu documente pe care le valorifică în *Hronică*.³⁵

Șincai transcrie informația în limba originală a sursei, în colecție existând astfel documente în limbile: latină, greacă, germană, maghiară, italiană, română (atât caractere chirilice, cât și latine), franceză. Este de remarcat faptul că toate izvoarele românești, scrise inițial cu caractere chirilice, le transcrie acum cu caractere latine, Șincai subliniind prin observațiile facute la textele transcrise importanța limbii și utilizării grafiei latine,³⁶ de unde rezultă sentimentul său puternic național și demonstrarea cu orice preț a originii latine a limbii române.

Prin transcrierea unui număr considerabil de documente și izvoare narative în manuscris, în limbile originale ale acestora, prin confruntări de texte și aprecieri critice, activitatea lui Șincai se leagă de disciplinele auxiliare ale istoriei: paleografie, arheografie și diplomatică.

Șincai a lucrat științific și sistematic, atât cât a putut permite contextul istoric al epocii respective, indicând pentru fiecare extras dintr-o lucrare numele autorului, titlul exact al lucrării, anul și locul apariției.³⁷ Pe lângă aceste referințe, el face observații³⁸ sau trimiteri la alte lucrări, consultate pentru alți ani³⁹, dar valabile și la anul respectiv. A copiat cu mîgălă manuscrise vechi, codice sau istorii, descrieri de călătorii, referitoare la poporul român și la locurile unde trăia și trăiește și în prezent. Informațiile copiate de el sunt scrise în limbile originale și nu sunt numai cu caracter istoric, ci și religios, geografic și demografic. Atunci când a găsit date ce i se păreau eronate, menționează marginal observațiile sale.

Pentru Șincai, intelectualul apreciat de istoricii contemporani lui din Europa, în special de istoricii maghiari, culegerea și transcrierea izvoarelor privind istoria românilor, nu este o activitate întâmplătoare, ci una desfășurată cu o disciplină riguroasă. Ca să-și realizeze țelul propus a depus munca unei vieți întregi, fără să fi beneficiat de un sprijin instituțional ca să-și poată tipări opera privind istoria românilor.

Pe lângă meritele lui Șincai *în domeniul istoriografiei moderne și a formării conștiinței critice, el a avut un rol important în dezvoltarea disciplinelor auxiliare istoriei, fiind cel care a realizat prima colecție sistematică de izvoare privind istoria românilor.*

Deși a lucrat peste 40 de ani la strângerea acestor documente în Italia la Roma și Vatican, în Austria la Viena, în Ungaria la Budapesta și în Transilvania, de unde rezultă caracterul universal al operei sale, a știut să utilizeze și să selecționeze aceste documente, dar mai ales să le analizeze din punct de vedere critic ca un istoric adevărat. Aceste documente nu au fost folosite de Șincai în

³⁴ Pompiliu Teodor. *Supplexul și Oradea*. În: Familia, an 3, nr. 1, 1967, p. 18

³⁵ A. Kiss. *Gheorghe Șincai și științele fundamentale ale istoriei*. În: Revista arhivelor, an L, vol. XXXV, nr. 2, p.266

³⁶ *Rerum spectantium*, vol I, anul 458, f. 69v.

³⁷ „[...] toți istoricii, cîți au scris despre lucrurile acestea păturate de Mihai Vodă, foarte amestecă toată istoria carea eu drept aceeaia așa o pun în rînd, însemnînd fieștecare lucru de unde l-am luat.” Gh. Șincai, *Hronica românilor*, vol. II, anul 1600, p. 369.

³⁸ „Dion numește locul în care au fost bătaia aci adusă, drept aceeaia lezne se fie fost pre șesul Turdzei, precum voiaște Cătona, nu sîngur, tătuș întreb, pentru ce n-au fost pre șesul Jibetului, cum vreau alții mai mulți?” Gh. Șincai, *Hronica românilor*, vol. I, anul 102, p. 10-11.

³⁹ „[...] în anul aci însemnat, 174, s-au sculat cu războiu în contra iazigilor (vezi cele ce am scris la anii 103 și 104)” Gh. Șincai, *Hronica românilor*, vol. I, anul 174, p. 23.

totalitate în Hronică, ci au fost selecționate și reproduse în totalitate, fragmentar, rezumativ sau numai amintite ca existând sau unele nici măcar amintite.

Mare parte din documentele folosite în Hronică provin din bibliotecile și arhivele Italiei, în special de la Roma, unde a cercetat fonduri ca: *Archivum Vaticanum*, *Archivum Vaticanum Rerum Polonicarum*, *Codex ms. Regis Franciae*, *Collectio Sydonica Irenaei Tyrii*, *Collectione Epihanii Scolasticii*, *Epistolarum Secretarum*, *Ms. Graeco Bibliothecae Vaticane*. Aceste fonduri sunt completate cu extrasele din *Codex ms. Secundum Ordinem Alphabeticum Nunciaturae Viennensis*, *Diplomatarium Bibliothecae Hungariae Regnicolaris*, tom II-V și VIII-XVI, Godefridus Keller, *Collectio Diplomatica* tom XII, D. Cornides, *ms. Diplomatum*, tom I-VII, M. Dogiel, *Codex diplomaticus regni Poloniae*, tom I, *Regestum Diplomatis Valachice scripte*, Madacsi, *Collectio Diplomatica*, Mathias Rex, *Epistolae*, partea a II-a nr. 37, *Ms. Codice Kovachiciano*, *Archivum Magistratus Cibiniensis Saxonialis*, *Archivum Capituli Albensis Transilvaniae*, *Acta Diaetalibus Anni 1959*, *Archiva Wass*⁴⁰ etc

Putem observa că Șincai a reprodus integral sau fragmentar doar acele documente care aveau legătură cu românii sau cu teritoriile locuite de aceștia. Ideea centrală care străbate întreaga sa operă este cea privitoare la *originea poporului român și a continuității lui pe aceste meleaguri*, idee care va sta la baza unității politice a tuturor românilor.

Toate documentele cuprinse în această culegere și cunoscute astăzi, dar care în timpul lui Șincai erau mai puțin cunoscute sau necunoscute, au stat la baza întocmirii primei istorii a românilor. Titlul stabilit de Șincai în 22 martie 1807 pentru prima istorie a românilor alcătuită de el este *Memoria Daco Romanorum sive Valachorum et affinium Populorum*, influențat de Stritler care tipărește o colecție de documente cu ajutorul curții imperiale ruse la Petersburg.

Șincai va întâmpina numeroase piedici în publicarea acestei opere datorită conținutului ei de idei social-politice privitoare la români.

În 1808 stabilește titlul definitiv al manuscrisului *Hronica românilor și a mai multor neamuri, încât au fost iale așa de amestecate cu românii*, iar în 1813 lucrarea a fost prezentată guvernului ardelean cu titlul *Chronicon Daco Romanorum sive Valachorum* și a fost aprobată de cenzura din Ungaria, dar trebuia revizuită și aprobată și în Transilvania unde a fost caracterizată astfel: „Ineptă, plină de păreri false, de conjecturi caraghioase”, este „periculoasă opiniei publice”.⁴¹

Mesajul social-politic al operei sale a speriat clasele dominante ale celor trei națiuni privilegiate din Transilvania care au pus diferite piedici împotriva tipăririi ei. Pe fondul conexiunii istorie-politică, scrisul istoric răspunde unor imperative politice, devine pragmatic, exprimarea făcându-se în termenii noilor aspirații naționale.

Mesajul istoriografic de la sfârșitul secolului al XVIII-lea se cristalizează în prelungirea programului politic românesc de la mijlocul veacului, exprimând procesul de emancipare a poporului român.⁴²

Scrisul istoric în opera lui Șincai are trei funcții: *demonstrarea identității naționale*, *funcția compensatoare și funcția pedagogică*.

Factorul care asigură ideea de coeziune etnică, îl reprezintă scrisul istoric, care oferă și sentimentul unei identități comune ce asigură stabilitate; sentimentul identității comune în conștiința colectivă este mai puternic, cu cât rădăcinile etnice sunt mai adânci.

În perioada de început a iluminismului, în Transilvania lipsea conștiința colectivă, manifestarea scrisă și popularizarea ideii identității naționale în rândul mulțimii. Această sarcină și-o vor asuma, prin scrierile lor, toți intelectualii ardeleni din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Se renunță la iluminismul savant, accentul fiind pus pe comunicarea cu societatea care se făcea prin scrierea lucrărilor de limbă și de istorie în limba română, adică luminarea prin cultură.

⁴⁰ Ibidem p.786

⁴¹ M. Tomuș . *Gh Șincai. Viața și opera* . București: Editura pentru literatură, 1965, p. 194

⁴² P.. Teodor . *Interferențe iluministe*, p. 138

Naționalismul lui Șincai reflectat în Hronică constă în transcrierea în limba română a textelor istoricilor greci, latini sau bizantini, dar și a textelor privitoare la români din limbile maghiară, germană, italiană sau franceză, susținând astfel formarea conștiinței naționale.

Scrisul istoric ocupă un loc important prin faptul că influențează conștiința colectivă și susține identitatea națională. Conceptele cu care operează istoria sunt: neam, popor, limbă, patrie, roman, român.

Scopul operei istorice este trezirea conștiinței naționale. Samuil Micu afirma „[...] *urât lucru iaste rumânului să nu știe istoria neamului său, căci vedem cum toate neamurile au scris lucrurile mai marilor săi*”⁴³

Preocupările principale ale lui Șincai în Hronică au fost demonstrarea originii latine a limbii și poporului român, unitatea și continuitatea lui în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Temele originii și continuității poporului român le găsim și în operele lui Dimitrie Cantemir și Samuil Micu, dar la Șincai ele apar argumentate științific, adică argumentarea se face științific, pe baza documentelor și prin analiza critică a izvoarelor cercetate.

În contextul epocii, istoria devine un instrument de acțiune politică, marea majoritate a istoricilor nu încearcă să scrie adevărul istoric, ci „*numai cum să înalțe pre un neam, ca se-i dobândească bunăvoința și să surpe pre altul, căruia îi pizmuesc urzirea, virtutea și lauda.*”⁴⁴

În Hronică întâlnim tema străinului nepărtinit orientată spre susținerea identității naționale în exterior⁴⁵, care se bazează pe documente privitoare la români scrise de istorici sau călători străini care „*nu l-au spus nici din dragoste față de naționalitate, nici din speranța vreunui premiu, nici de teamă.[...] dacă au scris unele lucruri strălucite despre români, acelea au fost întru totul adevărate deoarece nu a rămas niciun motiv de lingușire.*”⁴⁶

Tot o trăsătură importantă a scrisului istoric orientat spre susținerea identității naționale este reprezentat de tendința de tratare a istoriei românilor, din antichitate până în epoca contemporană, unitar și nu separat pe provincii istorice. Astfel această idee de istorie a tuturor țărilor românești, sesizabilă și la Cantemir, în Hronica lui Șincai este vizibilă chiar din titlu: *Hronica românilor și a mai multor neamuri, încât au fost ele așa de amestecate cu românii, cât lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de cele ale altora nu se pot scrie pre înțeles, din mai multe mii de autori, în cursul a 34 de ani culeasă.*

Problema originii capătă o importanță majoră atât în scrierile istorice, cât și în cele filologice (*Elementa linguae daco-romanae sive valachicae.*)⁴⁷

Întoarcerea la istorie, la trecutul glorios, la modelele acestuia, devine o adevărată defulare, în contextul unui prezent descurajant din punct de vedere politic și social, din cauza menținerii românilor într-un statut de inferioritate, comparativ cu celelalte naționalități conlocuitoare. Elementele de rezistență națională⁴⁸ sunt preluate și popularizate din trecutul istoric, din strălucirea acestuia,⁴⁹ cunoașterea istorică devine, în mod compensatoriu, cheia rezolvării tuturor problemelor românilor și oferă o perspectivă asupra viitorului.

Scrisul istoric devine un trend în Transilvania secolului al XVIII-lea pentru că el oferă o conștiință a prezentului și oferă o perspectivă asupra viitorului. Reușim ceva nu pentru că suntem simpli oameni, ci pentru că suntem români, descindem din latini și trecutul glorios ne oferă argumente pentru progres, pentru realizarea idealurilor. Întoarcerea la trecutul glorios, comparația

⁴³ Samuil Micu. *Scurtă conoștință a istoriei românilor*. În: Școala Ardeleană, vol. I, p. 223

⁴⁴ Gh. Șincai. *Hronica românilor*. București: Editura pentru Literatură, 1967, vol. I, p. 548

⁴⁵ Sorin Mitu. *Geneza identității naționale la românii ardeleni*. București: Humanitas, 1997, p. 74

⁴⁶ P. Teodor. *Evoluția gândirii istorice românești*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1970, p. 18

⁴⁷ Gh. Șincai. *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1980

⁴⁸ „[...] *Roma, stăpâna neamurilor și doamna lunei ...*” Gh. Șincai. *Hronica românilor*. vol. I, anul 409, p. 115

⁴⁹ „*Bătăr de ar urma lui Traian și oblăduitorii românilor! și ar băga întră dinșii întâiu învățăturile cele frumoase, a doaoa toate meștesugurile, barem cele mai de treabă și mai de lipsă ca se nu se urluiască românii pre alte neamuri! [...] Pildă ne poate fi Rusia, a cărui lăcuitori, ce era mai nainte de Petru cel Mare și ce sunt acuma?*” Gh. Șincai. *Hronica românilor*. vol. I, anul 110, p. 16

cu modelele romane vor fi valorificate și transformate într-o armă politică pentru revendicările naționale.

Funcția pedagogică a scrisului istoric, care asigură progresul oricărei națiuni și care rezonază cu principiile Aufklärungului, constă în faptul că istoria devine un instrument mobilizator al națiunii, idee ce apare la Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior, dar și în scrierile cronicarilor. „[...]istoria este dascălul tuturor lucrurilor și bisericești și politicești, că ea nu numai cu cuvinte, ci și cu pilde adeverează ceea ce învață”⁵⁰

Expresia *Historia magistra vitae est*⁵¹ pentru istoricul iluminist evocă atât domeniul filosofiei, care domina în epocă orice activitate umană, cât și iluminarea generală a maselor pe care o presupunea curentul iluminist.⁵²

Samuil Micu este primul care scrie istoria neamului său ca să umple un gol în cultura națională, îndemnând la luminare prin cunoașterea trecutului. Aceste principii sunt preluate și duse mai departe de Gh. Șincai în *Hronică*, în opera sa monumentală, căreia i-a consacrat întreaga viață „[...] tot scopul meu a fost și easte ca în *Hronica* aceasta să adevereze acelea care sunt de lipsă spre înțelegerea și știința istoriei românilor”⁵³

Istoriografia a rămas prioritară în epoca luminilor atrăgând preocupările intelectuale din spațiul European. Intresul pentru istorie reprezintă un îndemn la nivel colectiv căreia intelectualii îi răspund constant.

Putem observa în *Hronica* lui Șincai idei ale iluminismului european care sunt recepționate și ilustrate, făcând din ele instrumente de acțiune și transformând istoriografia într-o modalitate identitară.

Hronica românilor impresionează, în special, prin numărul mare de izvoare folosite, îndeosebi surse străine, pentru demonstrarea adevărului istoric. Unul dintre principiile iluminismului german, al *Aufklärungului*, îl reprezintă scrisul istoric, cunoașterea trecutului fiecărei națiuni.

Hronica românilor, întregește imaginea asupra iluministului românesc, situându-se la limita dintre cronică și istoria modernă. *Hronica*, scrisă în limba română cu alfabet chirilic, este împărțită în trei volume și cuprinde informații organizate cronologic pe intervalul anilor 86-1739, reconstituind istoria românilor în contextul istoriei universale. Din trimitere referitoare la anii 1741-1744, din textele extrase de Șincai din diverși autori, păstrate în manuscrisul *Hronicii*, care au ca dată limită anul 1803, precum și din textul propriu-zis la *Hronicii*, putem sesiza intenția acestuia de a depăși a aceste limite, mergând mai departe. Lucrarea se încheie brusc, fără concluzii, lăsând impresia unui text neterminat, asemeni unui roman echivoc.

Scrisul istoric folosit în *Hronică* se prezintă ca un edificiu punctat constant de intervențiile personale ale autorului, de analiza critică a evenimentelor, ceea ce confirmă noutatea acestei lucrări istoriografice de proporții, comparativ cu scrisul cronicilor interne, evidențiat și în colecțiile *Notata* și *Rerum spectantium*.⁵⁴

Colecția *Rerum spectantium*, sugerată de lucrările similare ale secolului al XVII-lea, cum ar fi lucrarea istoricului italian **Ludovico Antonio Muratori** (1672-1750), (*Rerum italicarum scriptores*, 28 vol.),⁵⁵ e o piatră de hotar în istoriografia românească iluministă, prin manifestarea spiritului critic, făcând saltul de la narațiunea cronicărească la istoriografia modernă.⁵⁶

Hronica lui Șincai va sta la baza istoriei pe care o scrie generația lui Mihail Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu.

⁵⁰ Samuil Micu . *Scurtă cunoștință*. În: Școala Ardeleană, vol I, București: Editura Minerva, 1983, p. 223

⁵¹ Este o expresie latină, atribuită lui Cicero. Expresia sugerează că "istoria este învățătorul vieții".

⁵² Mihai Alin Gherman. *Un text istoric necunoscut al lui Gh. Șincai*. În: Studia Universitatis Babeș-Bolzaei, Historia, XLIII, nr. 1-2, 1998, p. 31-49

⁵³ Gh. Șincai. *Hronica românilor*. vol. III, p. 283

⁵⁴ Ana Maria Roman-Negoi. *Recuperarea unui destin: Gh. Șincai, Hronica românilor*. Cluj-Napoca: Argonaut, 2008, p. 205

⁵⁵ https://it.wikipedia.org/wiki/Ludovico_Antonio_Muratori [citat 01/05/2018]

⁵⁶ Școala Ardeleană, vol. I, p. XLII

Concluzii

Iluminismul european a creat modelul personajului voluntar, expresiv și liber în gândire și acțiune, iar Șincai prin firea lui ardentă, talentul mare și o pregătire intelectuală deosebită, întruchipează perfect aceste caracteristici, fiind considerat cel mai autentic dintre iluminiștii pe care i-a dat cultura noastră.⁵⁷

Hronica impresionează prin numărul mare de izvoare folosite, în special surse străine existente în marile biblioteci ale lumii: Roma, Vatican, Viena, Buda, toate folosite pentru a demonstra originea latină a poporului român.

Spre deosebire de istoricii vremii care „*nu cearcă să scrie adevărul, ci numai cum se înalțe pre un neam, ca se-i dobândească bunăvoința și se surpe pre altul*”⁵⁸, el nu se referă doar la români, ci analizează istoria lor în context cu celelalte națiuni existente în spațiul românesc.

În *Hronică*, atât în titlul propriu-zis, cât și în structura sa cronologică putem sesiza unele reminiscențe ale stilului istoric vechi folosit de cronicari, *dar și cercetarea istorică nouă prin folosirea critică a unui număr mare de izvoare nu doar narrative, ci și o mulțime de documente.*⁵⁹ Șincai însuși a alcătuit o colecție de izvoare rămasă în manuscris și care a stat la baza *Hronicii*.

Șincai a reprodus integral sau fragmentar doar acele documente care aveau legătură cu românii sau cu teritoriile locuite de aceștia.

Ideea centrală care străbate întreaga sa operă este cea privitoare la *originea poporului român și a continuității lui pe aceste meleaguri*, idee care va sta la baza unității politice a tuturor românilor.

Toate documentele cuprinse în această culegere și cunoscute astăzi, dar care în timpul lui Șincai erau mai puțin cunoscute sau necunoscute, au stat la baza întocmirii primei istorii a românilor.

Mesajul social-politic al operei sale a speriat clasele dominante ale celor trei națiuni privilegiate din Transilvania care au pus diferite piedici împotriva tipăririi ei. Pe fondul conexiunii istorie-politică, scrisul istoric răspunde unor imperative politice, devine pragmatic, exprimarea făcându-se în termenii noilor aspirații naționale.

Mesajul istoriografic de la sfârșitul secolului al XVIII-lea se cristalizează în prelungirea programului politic românesc de la mijlocul veacului, exprimând procesul de emancipare a poporului român.⁶⁰

Factorul care asiguă coeziunea etnică, îl reprezintă scrisul istoric, care oferă și sentimentul unei identități commune ce asigură stabilitate. Sentimentul identității commune în conștiința colectivă este mai puternic, cu cât rădăcinile etnice sunt mai adânci. Această sarcină și-o vor asuma, prin scrierile lor, toți intelectualii ardeleni din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Temele originii și continuității poporului român le găsim și în operele lui Dimitrie Cantemir și Samuil Micu, dar la Șincai ele apar argumentate științific, adică argumentarea se face științific, pe baza documentelor și prin analiza critică a izvoarelor cercetate.

Pe lângă meritele lui Șincai *în domeniul istoriografiei moderne și a formării conștiinței critice, el a avut un rol important în dezvoltarea disciplinelor auxiliare istoriei*, fiind cel care a realizat prima colecție sistematică de izvoare privind istoria românilor

BIBLIOGRAFIE

Lucrări generale și speciale

1. CĂLINESCU, G.. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București: FRPLA, 1941

⁵⁷ Ioan Chindriș - Gh. Șincai un iluminist exemplar. În: Familia, nr.11-12/2006, p. 197

⁵⁸ Gh. Șincai . *Hronica românilor și a mai multor neamuri*. București: Editura pentru Literatură, 1969, vol. I, p. 548

⁵⁹ P. TEODOR. *Evoluția gândirii istorice românești*. Cluj, 1970, p. XXVII-XXXIV și 63-65.

⁶⁰ P.. Teodor . *Interferențe iluministe*, p. 138

2. DENSUȘIANU, Ovid . *Literatura română modernă*, vol. I, București, 1929
3. FERGUSON, Wallace K. *La Renaissance dans la pensée historique*. Paris : Payot & Rivages, 2008
4. GHIȘE, Dumitru; Teodor, Pompiliu *Fragmentarium iluminist*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1972
5. ILARIAN, Al. Papiu *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai din Șincai. [Discurs de recepțiune la Academie cu răspunsul lui George Bariț]*. București: Tipografia Națională, 1869
6. IORGA, N. *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*. București : Editura Didactică și Pedagogică, 1969
7. MAZILU, Dan Horia . *Cronicari munteni*. București: Editura Minerva, 1978
8. MICU, Samuil. *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*, I-II, București: Editura Științifică, 1963.
9. *Notata ex variis authoribus per G. Gabrielem Sinkay ordinis S. Basilii M. Transylvanum*. Anul 1775, vol. I-III (tom I-XXVII.) Ms. la Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj, secția Manuscrise, nr. 545-547.;
10. PERVAIN, Iosif. *Studii de literatură română*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1971, p. 94
11. RADU, Iacob. *Manuscriptele episcopiei Unite din Oradea Mare. Studiu Bibliografic*. București, 1923
12. *Rerum spectantium ad universam gentem Daco-Romanum seu Valachi cum summaria collectio ex diversis authoribus facta a Georgio Sinkai de eadem secundum ordinem chronologicum*. Tom I-III.) Ms. La Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj, secția Manuscrise, nr. 461-463;
13. ROMAN-NEGOI, Ana Maria *Recuperarea unui destin: Gh. Șincai, Hronica românilor*. Cluj-Napoca: Argonaut, 2008,
14. ȘINCAI, Gheorghe . *Hronica românilor*. București: Editura pentru Literatură, 1967, vol I,II și III
15. TEODOR, P. *Introducere în istoria istoriografiei din România*. Cluj-Napoca: Editura Accent, 2002, p. 96
16. TEODOR, P. *Evoluția gândirii istorice românești*. Cluj, 1970
17. TEODOR, P.. *Introducere în istoria istoriografiei universale*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 12
18. TOMESCU, Mircea *Calendarele românești (1733-1830). Studiu și bibliografie*. București, 1957
19. TOMUȘ, Mircea . *Gh Șincai. Viața și opera* . București: Editura pentru literatură,
20. ZUB, Alexandru. *Biruit-au gândul*, Iași, Editura Junimea, 1983, p. 324

Articole

1. DENSUȘIANU, N. *Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungariei și ale Transilvaniei. Raport înaintat Academiei Române*. București 1880, În: *Analele Academiei Române* , seria II, TOM. II, Secțiunea I, p. 3-11.
2. KISS, A. *Gheorghe Șincai și științele fundamentale ale istoriei*. În: *Revista arhivelor*, an L, vol. XXXV, nr. 2, 1973, p. 259-269.
3. KOGĂLNICEANU, M.. *Gh. Șincai*. In: *Dacia literară*, 1840, partea a-II-a, p. 217-218.
4. KOGĂLNICEANU, M.. *Gh. Șincai*. In: *Arhiva românească*, I, 1843, p. 1-5.
5. MODRIGAN, I. *Soarta Cronicii lui Șincai* . În: *Cultura Creștină*, VI, Blaj, 1916, nr. 1, p. 17-23
6. MUREȘAN, Angela. *Scurtă privire asupra corpusului de documente al lui Gheorghe Șincai*. În: *Apulum*, vol. XI, 1973, p.783-792
7. POTRA, G. ; Curticăpeanu, V. *Istoricul tipăririi și difuzării Cronicii lui Gh. Șincai*. În: *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*. Cluj, Vol XVI, an 1973, p. 77-135.

8. QUINET, Edgar. Les roumains. În: *Revue de deux mondes*. Paris, anul XXVI, 1856, vol. 2, p. 7-8
9. RUS, Traian *Preocupări pentru tipărirea operei lui Gheorghe Șincai în secolul al XIX-lea*, În: *Marisia*, nr. 10, 1980, p. 707
10. RUS, Traian *Unele documente privind Cronica lui Gheorghe Șincai*. În: *Revista Arhivelor*, anul IX, NR. 2, 1966, P. 297-304
11. TEODOR, Pompiliu *Supplexul și Oradea*. În: *Familia*, an 3, nr. 1, 1967, p. 18
12. VERESS, A. *Tipografia românească din Buda*. În: *Boabe de Grâu.*, III, 1932, P. 598